

Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kolmas jaosto)

8 päivänä toukokuuta 2019*

Ennakkoratkaisupyyntö – Miesten ja naisten tasa-arvoinen kohtelu sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä – Direktiivi 79/7/ETY – 4 artikla – Kaiken sukupuoleen perustuvan syrjinnän kieltä – Välillinen syrjintä – Osa-aikatyö – Vanhuuseläkkeen laskeminen

Asiassa C-161/18,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyyntöstä, jonka Tribunal Superior de Justicia de Castilla y León (Kastilia ja Leónin itsehallintoalueen ylioikeus, Espanja) on esittänyt 17.1.2018 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 27.2.2018, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Violeta Villar Láiz

vastaa

Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) ja

Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS),

UNIONIN TUOMIOISTUIN (kolmas jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja A. Prechal (esittelevä tuomari) sekä tuomarit F. Biltgen, J. Malenovský, C. G. Fernlund ja L. S. Rossi,

julkisasiamies: H. Saugmandsgaard Øe,

kirjaaja: hallintovirkamies L. Carrasco Marco,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 10.1.2019 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

- Violeta Villar Láiz, edustajanaan R. M. Gil López, abogada,
- Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) ja Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS), edustajinaan A. Alvarez Moreno ja G. Guadaño Segovia, letradas,
- Espanjan hallitus, asiamiehinään L. Aguilera Ruiz ja V. Ester Casas,
- Euroopan komissio, asiamiehinään S. Pardo Quintillán ja C. Valero,

* Oikeudenkäyntikieli: espanja.

päätettyään julkisasiamiestä kuultuaan ratkaista asian ilman ratkaisuehdotusta,

on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 21 artiklan sekä miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä 19.12.1978 annetun neuvoston direktiivin 79/7/ETY (EYVL 1979, L 6, s. 24) 4 artiklan tulkintaa.
- 2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa ovat vastakkain Violeta Villar Láiz sekä Instituto Nacional de la Seguridad Social (INSS) (kansallinen sosiaaliturvalaitos (INSS), Espanja) ja Tesorería General de la Seguridad Social (TGSS) (yleinen sosiaaliturvarahasto (TGSS), Espanja) ja jossa on kyse ensin mainitun henkilön vanhuuseläkkeen laskemisesta.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

Direktiivi 79/7

- 3 Direktiivin 79/7 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Tämän direktiivin tarkoituksena on asteittain toteuttaa 3 artiklassa tarkoitettussa sosiaaliturvassa ja muussa sosiaalisessa suojelussa miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaate, jäljempänä ’tasa-arvoisen kohtelun periaate’.”

- 4 Direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tätä direktiiviä sovelletaan:

- a) lakisäätteisiin järjestelmiin, jotka antavat turvaa seuraavien tapausten varalta:

– –

– vanhuus,

– –”

- 5 Direktiivin 4 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tasa-arvoisen kohtelun periaatteella tarkoitetaan, että minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää ei saa esiintyä välittömästi eikä välillisesti etenkin siviilisäädyn tai perheaseman perusteella eikä varsinkaan, kun on kysymyksessä:

- järjestelmien soveltamisala ja niiden piiriin pääsemisen edellytykset;
- velvollisuus osallistua rahoitukseen ja maksuosuuksien laskentaperusteet;

- etuuksien, aviopuolisosta ja huollettavista johtuvat lisät mukaan lukien, laskentaperusteet sekä etuuksiin olevan oikeuden kestoa ja jatkumista koskevat edellytykset.”

Direktiivi 2006/54/EY

- 6 Miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta työhön ja ammattiin liittyvissä asioissa 5.7.2006 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2006/54/EY (EUVL 2006, L 204, s. 23) johdanto-osan 30 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Todistustaakkaa koskevien sääntöjen antaminen on tärkeää varmistettaessa, että yhdenvertaisen kohtelun periaate voidaan panna tehokkaasti täytäntöön. Kuten yhteisön tuomioistuimien on todennut, tämän vuoksi olisi säädettävä sen varmistamisesta, että todistustaakka siirtyy vastaajalle, kun syrjintä vaikuttaa ilmeiseltä lukuun ottamatta menettelyitä, joissa tuomioistuimen tai muun toimivaltaisen kansallisen elimen on selvitettävä tosiseikat. On kuitenkin syytä täsmentää, että niiden tosiseikkojen arviointi, joiden perusteella voidaan olettaa, että kyseessä on sukupuoleen perustuva välitön tai välillinen syrjintä, on edelleen asianomaisen kansallisen elimen tehtävä kansallisen lainsäädännön tai käytännön mukaisesti. Jäsenvaltion tehtävänä on käsittelyn kaikissa vaiheissa saattaa voimaan todistusoikeudellisia säännöksiä, jotka ovat kantajalle tässä esitettyä edullisempia.”

- 7 Direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tässä direktiivissä sovelletaan seuraavia määritelmiä:

--

- b) 'välillinen syrjintä': tilanne, jossa näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa henkilöt näiden sukupuolen perusteella erityisen epäedulliseen asemaan toiseen sukupuoleen verrattuna, paitsi jos kyseisellä säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on puolueettomasti perusteltavissa oleva oikeutettu tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia;

--”

Espanjan oikeus

- 8 Yleisen sosiaaliturvalain (Ley General de la Seguridad Social), sellaisena kuin sen konsolidoitu versio on hyväksyttyä 30.10.2015 annetulla kuninkaan asetuksella 8/2015 (Real Decreto Legislativo 8/2015; BOE nro 261, 31.10.2015, s. 103291) (jäljempänä LGSS), 209 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Vanhuuseläkkeen perusmäärä saadaan jakamalla 350:llä asianomaisen henkilön vakuutusmaksuperustat eläketapahtumaa edeltävää kuukautta välittömästi edeltäviltä 300 kuukaudesta
--”

- 9 LGSS:n kahdeksannessa siirtymäsäännöksessä säädetään seuraavaa:

”Vanhuuseläkkeen perusmäärä on 1.1.2016 alkaen tulos, joka saadaan jakamalla 266:lla vakuutusmaksuperustat eläketapahtumaa edeltävää kuukautta välittömästi edeltäviltä 228 kuukaudesta
--”

10 LGSS:n 210 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Vanhuuseläkkeen määrä määritetään soveltamalla edellisen pykälän säännösten mukaisesti laskettuun perusmäärään seuraavia prosenttiosuuksia:

- a) 50 prosenttia viidentoista ensimmäisen vakuutusmaksuvuoden osalta
- b) Kuudennestatoista vuodesta lähtien sovelletaan kunkin täydentävän vakuutusmaksukuukauden osalta lisäksi prosenttiosuutta, joka on 1. ja 248. kuukauden välillä 0,19 prosenttia ja kunakin 248. kuukautta seuraavana kuukautena 0,18 prosenttia, mutta perusmäärään sovellettava prosenttiosuus ei voi olla yli 100 prosenttia – –

– –”

11 Siltä osin kuin kyse on vuodesta 2016, LGSS:n yhdeksännessä siirtymäsäännöksessä säädetään, että kuudennestatoista vuodesta lähtien kukin täydentävä vakuutusmaksukuukausi johtaa siihen, että 1. ja 163. kuukauden välillä sovelletaan 0,21 prosentin määrää ja kunkin sitä seuraavan 83 kuukauden osalta 0,19 prosentin määrää 100 prosentin enimmäismäärään saakka.

12 LGSS:n 245–248 §:ssä on säännöt, joita sovelletaan osa-aikaisesti palkattuihin työntekijöihin sosiaaliturvajärjestelmän taloudellisten etuuksien myöntämiseksi.

13 LGSS:n 245 §:ssä, jonka otsikko on ”Sosiaalinen suojele”, säädetään seuraavaa:

”1. Osa-aikaisiin työsopimuksiin perustuvaa sosiaalista suojeleä sääntelee periaate, jonka mukaan osa-aikainen työntekijä rinnastetaan kokoaikaiseen työntekijään – –

2. Tähän jaksoon sisältyviä sääntöjä sovelletaan työntekijöihin, joilla on osa-aikainen sopimus, osa-aikainen vuorottelusopimus ja ns. *fijo-discontinuo*-sopimus työntekijöiden asemasta annetun lain (Ley del Estatuto de los Trabajadores) konsolidoidun version 12 ja 16 §:ssä säädetyn mukaisesti ja jotka kuuluvat yleisen järjestelmän soveltamisalaan, mukaan lukien kotitaloustyöntekijöiden erityisjärjestelmään kuuluvat osa-aikaiset työntekijät tai työntekijät, joilla on *fijo-discontinuo*-sopimus.”

14 LGSS:n 246 §:ssä, jonka otsikko on ”Vakuutusmaksut”, säädetään seuraavaa:

”1. Sosiaaliturvamaksun ja samassa yhteydessä perittävien muiden maksujen perusta lasketaan aina kuukausikohtaisesti, ja sen muodostavat työskennellyistä työtunneista – sekä tavanomaiseen työaikaan kuuluvista tunneista että ylityötunneista – tosiasiallisesti saadut palkat.

2. Näin saatu maksuperusta ei voi olla lainsäädännössä määritettyjä summia pienempi.

Ylityötunneista maksetaan sosiaaliturvamaksu samoin perustein ja saman prosentin mukaan kuin tavanomaiseen työaikaan kuuluvista tunneista.”

15 LGSS:n 247 §:ssä, joka koskee vakuutusmaksukausien laskemista, säädetään seuraavaa:

”Hyväksyttäessä vakuutusmaksukausia, jotka ovat edellytyksenä vanhuuseläkettä, pysyvän työkyvyttömyyden perusteella suoritettavaa eläkettä, perhe-eläkettä ja leskeneläkettä, tilapäistä työkyvyttömyyttä koskevaa etuutta sekä äitiys- ja isyysetuutta koskevan oikeuden syntymiselle, sovelletaan seuraavia sääntöjä:

- a) Ne eri kaudet, joiden aikana työntekijä on ollut vakuutettuna osa-aikaisen sopimuksen perusteella, otetaan huomioon riippumatta kunakin kautena tehdyn työajan kestosta.

Tätä varten osa-aikatyötä koskevaa vähennyskerrointa, joka määräytyy osa-aikaisesti tehdyn työajan prosentuaalisena osuutena vastaavan kokoaikaisen työntekijän tekemästä työajasta, sovelletaan osa-aikaisella sopimuksella tehtyyn vakuutuskauteen, jolloin tuloksena on niiden päivien lukumäärä, joilta vakuutusmaksuja katsotaan tosiasiallisesti suoritetun kunkin kautena.

Tämän laskennan tuloksena saatuun päivien lukumäärään on tarvittaessa lisättävä päivät, joilta on suoritettu vakuutusmaksuja kokoaikaisen työn perusteella, jolloin tuloksena on vakuutusmaksupäiviksi hyväksytyjen päivien yhteismäärä laskettaessa mahdollisuutta saada etuuksia.

- b) Vakuutusmaksupäiviksi hyväksytyjen päivien lukumäärän määrittämisen jälkeen on laskettava osa-aikaa koskeva kokonaiskerroin, joka on niiden työskenneltyjen päivien, jotka on hyväksyty vakuutusmaksupäiviksi edellä a kohdassa säädetyn mukaisesti, lukumäärää vastaava prosenttiosuus niiden päivien yhteismäärästä, jotka työntekijä on ollut työuransa aikana vakuutettuna. – –
- c) Vähimmäiskausi, jolta osa-aikaisten työntekijöiden edellytetään suorittaneen vakuutusmaksuja saadakseen kunkin taloudellisen etuuden, jonka osalta kyseisestä vähimmäiskaudesta on säädetty, saadaan soveltamalla yleisesti säänneltyyn kauteen edellä b kohdassa tarkoitettua osa-aikaa koskevaa kokonaiskerrointa.

Tapauksissa, joissa vastaavan taloudellisen etuuden saaminen edellyttää, että vaadittu vakuutusmaksujen suorittamisen vähimmäiskausi sisältyy osittain tai kokonaan tiettyyn määräaikaan, sovelletaan osa-aikaa koskevaa kokonaiskerrointa vaadittavan vakuutusmaksukauden vahvistamiseksi. Ajanjakso, johon vaadittavan kauden on sisällyttävä, on joka tapauksessa se, josta on yleisesti säädetty asianomaisen etuuden osalta.”

16 LGSS:n 248 §:ssä, jonka otsikko on ”Taloudellisten etuuksien määrä”, säädetään seuraavaa:

”1. Taloudellisten etuuksien perusmäärän määrittämisessä sovelletaan seuraavia sääntöjä:

- a) Vanhuuseläkkeen ja pysyvistä työkyvyttömyydestä maksettavan etuuden perusmäärä lasketaan yleissäännön mukaisesti.

– –

2. Vanhuuseläkkeen ja yleisestä sairaudesta johtuvasta pysyvistä työkyvyttömyydestä maksettavan eläkkeen laskemiseksi kaudet, joilta ei ole tarvinnut suorittaa vakuutusmaksuja, sisällytetään laskentaan ottamalla huomioon kulloinkin sovellettava vakuutusmaksujen vähimmäisperusta, joka vastaa työ sopimuksessa määrättyjen työtuntien lukumäärää.

3. Vanhuuseläkkeen ja yleisestä sairaudesta johtuvasta pysyvistä työkyvyttömyydestä maksettavan eläkkeen määrän määrittämiseksi vakuutusmaksupäivien lukumäärää, joka on laskettu 247 §:n 2 momentin a kohdassa säädetyn mukaisesti, lisätään soveltamalla 1,5:n kerrointa, mutta tämän tuloksena saatava päivien lukumäärä ei voi ylittää osa-aikatyötä vastaavaa kautta.

Asianomaiseen perusmäärään sovellettava prosenttiosuus määritetään yleisen asteikon, johon 210 §:n 1 momentissa viitataan, mukaisesti lukuun ottamatta seuraavaa poikkeusta:

– –”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

17 Ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että Villar Láiz haki INSS:ltä vanhuuseläkkeen maksamista.

- 18 INSS myönsi hänelle 1.10.2016 alkaen vanhuuseläkkeen, jonka määrä laskettiin kertomalla perusmäärä 53 prosentin vähennyskertoimella, joka ilmensi sitä, että Villar Láiz oli työskennellyt osa-aikaisesti huomattavan osan työurastaan.
- 19 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin selittää, että kyseinen perusmäärä saadaan niiden vakuutusmaksuperustojen keskiarvosta, jotka on laskettu niiden palkkojen mukaan, jotka on tosiasiallisesti saatu työskennellyistä tunneista ja joista on suoritettu vakuutusmaksut lukuisina vuosina ennen eläkkeelle siirtymistä.
- 20 Villar Láiz pyysi, että hänen vanhuuseläkkeensä määrän laskemiseksi sovellettaisiin 80,04 prosentin osuutta, jotta hänen osa-aikaiset työskentelykautensa otettaisiin huomioon samalla tavoin kuin ne olisi otettu huomioon, jos ne olisivat olleet kokoaikaisia työskentelykausia.
- 21 Koska tämä pyyntö hylättiin, Villar Láiz nosti kanteen Juzgado de lo Social n° 4 de Valladolidissa (Valladolidin sosiaalituomioistuin nro 4, Espanja). Hän väitti, että kansallisessa säännöstössä säädetty erilainen kohtelu johtaa sukupuoleen perustuvaan välilliseen syrjintään, koska enemmistö osa-aikatyöntekijöistä on naisia.
- 22 Juzgado de lo Social n° 4 de Valladolid hylkäsi kanteen 30.6.2017 antamallaan tuomiolla sillä perusteella, että osa-aikaisten työntekijöiden erilaisessa kohtelussa vanhuuseläkettä laskettaessa ei ole kyse syrjinnästä, koska sovellettavan laskentatavan tarkoituksena on mukauttaa laskenta suoritettuihin vakuutusmaksuihin pro rata temporis -periaatteen mukaisesti.
- 23 Villar Láiz on valittanut tästä tuomiosta ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen.
- 24 Kyseinen tuomioistuin selittää, että vanhuuseläkkeen laskentajärjestelmä otettiin käyttöön Tribunal Constitucionalin (perustuslakituomioistuin, Espanja) 14.3.2013 antaman tuomion nro 61/2013 seurauksena. Tässä tuomiossa Tribunal Constitucional totesi unionin tuomioistuimen 22.11.2012 antaman tuomion Elbal Moreno (C-385/11, EU:C:2012:746) perusteella perustuslain vastaiseksi aikaisemman järjestelmän, jossa vanhuuseläkkeen saamiseksi otettiin osa-aikaiset työskentelykaudet huomioon suhteellisena osuutena kokoaikaisesta työajasta soveltamalla kuitenkin 1,5:n lisäyskerrointa. Tällaisen järjestelmän nojalla oli niin, että jos näin laskettu työskennelty aika ei ylittänyt viittätoista vuotta, työntekijä ei saanut vanhuuseläkettä. Toteuttamallaan uudistuksella lainsäätäjä muutti vanhuuseläkkeen saamisen järjestelmää ottamalla samaan aikaan käyttöön vähennyskertoimen osa-aikaisesti työskennelleiden työntekijöiden osalta kyseisen eläkkeen määrän laskemiseksi.
- 25 Kyseisen tuomioistuimen mukaan pääsääntönä on, että eläkkeen määrä lasketaan soveltamalla perusmäärään, joka saadaan eläkkeelle siirtymistä edeltäneiden vuosien vakuutusmaksuperustojen keskiarvon perusteella, prosenttiosuutta, joka määräytyy vakuutusmaksuvuosien lukumäärän mukaan.
- 26 Siltä osin kuin on erityisesti kyse osa-aikaisista työntekijöistä, kyseisen prosenttiosuuden laskentajärjestelmä määritetään LGSS:n 247 §:ssä. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan kyseisestä pykälästä ilmenee, että osa-aikaisia työskentelykausia ei oteta huomioon kokonaisuudessaan vaan niiden osittaisen luonteen mukaisesti suhteellisena osuutena soveltamalla vähennyskerrointa, joka vastaa työntekijän osa-aikaisesti tekemän työajan prosentuaalista osuutta vastaavan kokoaikaisen työntekijän tekemästä työajasta.
- 27 Lopuksi LGSS:n 248 §:n 3 momentissa säädetään, että tämän laskennan perusteella määräytyvää vakuutusmaksupäivien lukumäärää lisätään soveltamalla 1,5:n kerrointa, mutta tästä seuraava päivien lukumäärä ei voi ylittää niiden päivien lukumäärää, joilta vakuutusmaksu on tosiasiallisesti suoritettu.

- 28 Saman tuomioistuimen mukaan tästä seuraa, että osa-aikaisten työskentelykausien tapauksissa Espanjan oikeudesta aiheutuu useimmiten epäedullisia vaikutuksia osa-aikaisten työntekijöiden osalta verrattuna kokoaikaisiin työntekijöihin, ja vain tietyissä vähemmistönä olevissa tapauksissa vaikutukset ovat neutraaleja, jos osa-aikatyötä koskeva vähennyskerroin on suurempi tai yhtä suuri kuin kaksi kolmasosaa kokoaikaisesta työskentelystä.
- 29 Tästä seuraa, että eläkkeen laskentajärjestelmä on kaksinkertaisesti epäedullinen osa-aikatyön tapauksessa. Kansallinen tuomioistuin nimittäin toteaa, että sen lisäksi, että osa-aikaisen työntekijän palkka ja siis sovellettava perusmäärä ovat alemmat kuin kokoaikaisella työntekijällä, kyseinen järjestelmä lyhentää työskentelyajan osittaisen luonteen mukaisesti vakuutusmaksukautta, joka otetaan huomioon perusmäärään sovellettavan prosenttiosuuden laskemiseksi.
- 30 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin selittää, että vanhuuseläkkeen kansallisen laskentajärjestelmän epäedullisuus osa-aikatyön tapauksessa koskee enimmäkseen naisia, koska Instituto Nacional de Estadística (kansallinen tilastokeskus, Espanja) mukaan vuoden 2017 ensimmäisellä neljänneksellä 75 prosenttia osa-aikatyöntekijöistä oli naisia.
- 31 Niinpä ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo, että pääasiassa kyseessä olevat säännökset aiheuttavat direktiivin 79/7 4 artiklan 1 kohdan ja perusoikeuskirjan 21 artiklan vastaista sukupuoleen perustuvaa välillistä syrjintää. Kyseessä olevat kansalliset säännökset eivät nimittäin näytä vastaavan sosiaalipolitiikan hyväksyttävää tavoitetta tai eivät ainakaan ole oikeassa suhteessa tällaiseen tavoitteeseen.
- 32 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mielestä LGSS:ää on mahdotonta tulkita direktiivin 79/7 4 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Se täsmentää tässä yhteydessä lisäksi, että Tribunal Constitucionalin oikeuskäytännön nojalla espanjalaiset tuomioistuimet eivät voi jättää soveltamatta pääasiassa kyseessä olevan kaltaista kansallista säännöstöä ilman ennakkoratkaisun pyytämistä unionin tuomioistuimelta tai ilman perustuslainmukaisuutta koskevan kysymyksen esittämistä Tribunal Constitucionalille.
- 33 Tässä tilanteessa Tribunal Superior de Justicia de Castilla y León (Kastilia ja Leónin itsehallintoalueen ylioikeus) on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:
- ”1) Espanjan oikeuden mukaan on niin, että vanhuuseläkkeen laskemiseksi viimeisten vuosien palkkojen perusteella laskettuun perusmäärään on sovellettava prosenttiosuutta, joka määräytyy koko työuran vakuutusmaksuvuosien lukumäärän mukaan. Onko katsottava, että [LGSS:n] 247 §:n a kohtaan ja 248 §:n 3 momenttiin sisältyvän kaltainen kansallinen oikeussääntö, jossa prosenttiosuuden soveltamiseksi laskettavissa olevien vuosien lukumäärää vähennetään osa-aikaisesti työskenneltyjen kausien tapauksessa, on [direktiivin 79/7] 4 artiklan 1 kohdan vastainen? Edellytetäänkö direktiivin [79/7] 4 artiklan 1 kohdassa, että vanhuuseläkkeen laskemiseen sovellettavan prosenttiosuuden vahvistamiseksi huomioon otettujen vakuutusmaksuvuosien lukumäärä määritetään samalla tavalla kokoaikaisten ja osa-aikaisten työntekijöiden osalta?
- 2) Onko tulkittava, että nyt käsiteltävässä asiassa riidanalaisen säännöksen kaltainen kansallinen oikeussääntö on myös [perusoikeuskirjan] 21 artiklan vastainen, jolloin kansallinen tuomioistuin on velvollinen takaamaan perusoikeuskirjan täyden tehokkuuden ja jättämään soveltamatta riidanalaisia kansallisia oikeussääntöjä ilman, että sen on pyydettävä tai odotettava, että nämä säännökset ensin poistetaan lainsäädäntöiteitse tai jossain muussa perustuslaillisessa menettelyssä?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Ensimmäinen kysymys

- 34 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedusteleo ensimmäisellä kysymyksellään pääasiallisesti, onko direktiivin 79/7 4 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle jäsenvaltion säännöstölle, jonka mukaan osa-aikaisen työntekijän maksuperusteisen vanhuuseläkkeen määrä lasketaan kertomalla tosiasiallisesti saatujen palkkojen ja tosiasiallisesti suoritettujen vakuutusmaksujen perusteella määritetty perusmäärä prosenttiosuudella, joka määräytyy vakuutusmaksukauden keston mukaan, kun tähän kauteen sovelletaan vähennyskerrointa, joka vastaa tosiasiallisesti tehdyn osa-aikaisen työajan ja vastaavan kokoaikaisen työntekijän tekemän työajan välistä suhdetta, ja kun kyseistä kautta pidennetään soveltamalla 1,5:n kerrointa.
- 35 Mainitun direktiivin 4 artiklan 1 kohdassa kielletään kaikki sukupuoleen perustuva välitön tai välillinen syrjintä siltä osin kuin kyse on muun muassa sosiaaliturvaetuksien laskemisesta.
- 36 Tältä osin on todettava heti aluksi, että pääasiassa kyseessä olevan kaltainen kansallinen säännöstö ei merkitse sukupuoleen perustuvaa välitöntä syrjintää, koska sitä sovelletaan erotuksetta mies- ja naispuolisiin työntekijöihin.
- 37 Siitä, merkitseekö tällainen säännöstö välillistä syrjintää, on palautettava mieleen, että tämä käsite on direktiivin 79/7 asiayhteydessä ymmärrettävä samalla tavoin kuin direktiivin 2006/54 asiayhteydessä (ks. vastaavasti tuomio 26.6.2018, MB (Sukupuolenvaihdos ja vanhuuseläke), C-451/16, EU:C:2018:492, 34 kohta). Direktiivin 2006/54 2 artiklan 1 kohdan b alakohdasta ilmenee, että sukupuoleen välillisesti perustuvaa syrjintää aiheuttaa tilanne, jossa näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa henkilöt näiden sukupuolen perusteella erityisen epäedulliseen asemaan toiseen sukupuoleen verrattuna, paitsi jos kyseinen säännös, peruste tai käytäntö on puolueettomasti perusteltavissa oikeutetulla tavoitteella ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.
- 38 Tällaisesta erityisen epäedullisesta asemasta voitaisiin katsoa olevan kyse muun muassa silloin, jos osoitettaisiin, että pääasiassa kyseessä olevan kaltainen säännöstö vaikuttaa kielteisesti huomattavasti suurempaan osuuteen yhtä sukupuolta olevista henkilöistä verrattuna toista sukupuolta oleviin henkilöihin (ks. vastaavasti tuomio 14.4.2015, Cachaldora Fernández, C-527/13, EU:C:2015:215, 28 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Kansallisen tuomioistuimen asiana on arvioida, onko tilanne tämä pääasiassa.
- 39 Mikäli kansallisella tuomioistuimella on – kuten nyt käsiteltävässä asiassa – käytössään tilastotietoja, unionin tuomioistuin on jo katsonut, että parhaana vertailutapana on verrata yhtäältä sitä työntekijöiden suhteellista osuutta, johon kyseessä oleva sääntö vaikuttaa, siihen työntekijöiden suhteelliseen osuuteen, johon se ei vaikuta, miespuolisen työvoiman keskuudessa ja toisaalta verrata keskenään samoja suhteellisia osuuksia naispuolisen työvoiman keskuudessa. Ei riitä, että arvioidaan niiden henkilöiden lukumäärää, joihin sääntö vaikuttaa, koska tämä määrä riippuu koko jäsenvaltiossa työskentelevien työntekijöiden määrästä sekä miespuolisten työntekijöiden ja naispuolisten työntekijöiden jakaumasta kyseisessä jäsenvaltiossa (ks. vastaavasti tuomio 9.2.1999, Seymour-Smith ja Perez, C-167/97, EU:C:1999:60, 59 kohta).
- 40 Tässä yhteydessä kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on arvioida, missä määrin sille esitetyt työvoiman tilannetta koskevat tilastotiedot ovat päteviä ja voidaanko ne ottaa huomioon; sen on toisin sanoen arvioitava muun muassa, voidaanko niiden katsoa ilmaisevan muuta kuin satunnaisia tai suhdanteita kuvaavia ilmiöitä ja vaikuttavatko ne yleisesti ottaen merkityksellisiltä (ks. vastaavasti tuomio 9.2.1999, Seymour-Smith ja Perez, C-167/97, EU:C:1999:60, 62 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

- 41 Ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee nyt käsiteltävässä asiassa, että pääasiassa kyseessä olevilla kansallisilla säännöksillä on useimmiten epäedullisia vaikutuksia osa-aikaisiin työntekijöihin verrattuna kokoaikaisiin työntekijöihin. Vain harvoissa tapauksissa kyseisillä säännöksillä ei ole tällaisia vaikutuksia sen toimenpiteen lieventävän luonteen ansiosta, jossa on kyse siitä, että osa-aikaisten työntekijöiden osalta lisätään huomioon otettua vakuutusmaksupäivien lukumäärää soveltamalla 1,5:n kerrointa.
- 42 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen ennakkoratkaisupyynnössään mainitsevat tilastotiedot osoittavat lisäksi, että vuoden 2017 ensimmäisellä neljänneksellä Espanjassa oli 15 906 700 työntekijää, joista 8 332 000 oli miehiä ja 7 574 600 naisia. Tänä samana ajanjaksona osa-aikaisten työntekijöiden lukumäärä oli 2 460 200 (15,47 prosenttia työntekijöistä), ja heistä 613 700 oli miehiä (7,37 prosenttia miespuolisista työntekijöistä) ja 1 846 500 naisia (24,38 prosenttia naispuolisista työntekijöistä). Näistä tiedoista ilmenee, että kyseisenä ajanjaksona noin 75 prosenttia osa-aikaisista työntekijöistä oli naisia.
- 43 Espanjan hallitus väittää kuitenkin, että kaikista INSS:n vuosina 2014–2017 käsittelemistä myönteisen lopputuloksen saaneista vanhuuseläkehakemuksista, joissa osa-aikaiset työskentely- ja vakuutusmaksukaudet otettiin huomioon osa-aikatyötä koskevan kokonaisindeksin perusteella, noin 60 prosenttia koski naisia ja 40 prosenttia miehiä.
- 44 On kuitenkin korostettava, että niiden työntekijöiden ryhmän osalta, joihin pääasiassa kyseessä olevat kansalliset säännökset erityisesti vaikuttavat, unionin tuomioistuimen käytettävissä olevasta asiakirja-aineistosta ilmenee, että siltä osin kuin kyseessä on 65 prosenttia osa-aikaisista työntekijöistä eli niistä, jotka ovat työskennelleet keskimäärin alle kaksi kolmasosaa kokoaikaisen työntekijän tavanomaisesta työskentelyajasta, perusmäärään sovellettava vähennyskerroin on pienempi kuin se, jota sovelletaan kokoaikaisien työntekijöiden perusmäärään. Tästä seuraa, että vähäistä osa-aikatyötä tekevät työntekijät joutuvat epäedulliseen asemaan kyseisen vähennyskertoimen soveltamisen takia.
- 45 Kuten tämän tuomion 40 kohdassa jo todettiin, ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen asiana on tarkastaa, ovatko kyseiset tiedot päteviä, edustavia ja merkityksellisiä. Tältä osin on erityisesti palautettava mieleen, että tämän tuomion 39 kohdassa selostetun vertailun on nyt käsiteltävässä asiassa kohdistuttava vähäistä osa-aikatyötä tekevien työntekijöiden ryhmään sellaisten työntekijöiden ryhmänä, joihin pääasiassa kyseessä oleva säännöstö tosiasiallisesti vaikuttaa.
- 46 Lisäksi on niin, että – kuten myös direktiivin 2006/54 johdanto-osan 30 perustelukappaleesta ilmenee – niiden tosiseikkojen arviointi, joiden perusteella voidaan olettaa kyseessä olevan välillinen syrjintä, kuuluu kansallisille tuomioistuimille kansallisen oikeuden tai kansallisten käytäntöjen mukaisesti, joissa voidaan määrätä erityisesti, että välillinen syrjintä voidaan osoittaa mitä tahansa keinoa käyttäen eikä pelkästään tilastotietojen perusteella (ks. analogisesti tuomio 19.4.2012, Meister, C-415/10, EU:C:2012:217, 43 kohta).
- 47 Mikäli ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin päätyy katsomaan esitettyjen tilastotietojen ja tarvittaessa muiden merkityksellisten seikkojen perusteella, että pääasiassa kyseessä oleva kansallinen säännöstö saattaa naiset erityisen epäedulliseen asemaan miehiin verrattuna, tällainen säännöstö on direktiivin 79/7 4 artiklan 1 kohdan vastainen, ellei se ole perusteltavissa seikoilla, jotka ovat objektiivisia ja joilla ei mitenkään syrjitä sukupuolen perusteella.
- 48 Asia olisi näin, jos valituilla toimenpiteillä toteutetaan sen jäsenvaltion, jonka lainsäädännöstä on kyse, sosiaalipolitiikan hyväksyttävää tavoitetta, jos toimenpiteet ovat soveliaita tavoitellun päämäärän saavuttamiseksi ja jos ne ovat sitä varten tarpeellisia (ks. vastaavasti tuomio 22.11.2012, Elbal Moreno, C-385/11, EU:C:2012:746, 32 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 49 INSS ja Espanjan hallitus väittävät tältä osin, että vanhuuseläkkeen suhteellinen pienentäminen osa-aikatyön tapauksessa on ilmaus kansallisen lainsäätäjän tavoittelemasta sosiaalipolitiikan yleisestä päämäärästä, koska tällainen oikaisu on olennainen maksuperusteisen sosiaaliturvajärjestelmän yhteydessä. Niiden mielestä nimittäin kyseinen pienennys on tarpeen, kun otetaan huomioon

maksuperusteisuuden periaate sekä osa-aikaisten työntekijöiden ja kokoaikaisten työntekijöiden välisen yhdenvertaisen kohtelun periaate, ja se on objektiivisesti perusteltavissa sillä, että osa-aikatyön tapauksessa eläke on vastike pienemmästä työpanoksesta ja pienemmistä vakuutusmaksuista järjestelmään.

- 50 Tässä yhteydessä on muistutettava, että pelkästään sitä, että vanhuuseläkkeiden määrät mukautetaan pro rata temporis -periaatteen mukaan, jotta voidaan ottaa huomioon osa-aikaisen työntekijän vähennetty työaika kokoaikaiseen työntekijään nähden, ei voida pitää unionin oikeuden vastaisena (ks. vastaavasti määräys 17.11.2015, Plaza Bravo, C-137/15, EU:C:2015:771, 27 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 51 Oikeuskäytännössä on kuitenkin katsottu myös, että toimenpidettä, joka johtaa siihen, että työntekijän vanhuuseläkkeen määrää pienennetään enemmän kuin suhteessa hänen osa-aikaisesti työskentelemissä ajanjaksojen huomioon ottamiseen, ei voida pitää objektiivisesti perusteltuna sillä, että eläke on tässä tapauksessa vastike pienemmästä työpanoksesta (tuomio 23.10.2003, Schönheit ja Becker, C-4/02 ja C-5/02, EU:C:2003:583, 93 kohta).
- 52 Ennakkoratkaisupyyntöstä ilmenee nyt käsiteltävässä asiassa, että pääasiassa kyseessä oleva kansallinen säännöstö sisältää kaksi seikkaa, jotka ovat omiaan pienentämään osa-aikaisten työntekijöiden vanhuuseläkkeiden määrää. Ensinnäkin vanhuuseläkkeen perusmäärä määräytyy niiden vakuutusmaksuperustojen mukaan, jotka muodostuvat työskenneltyjen tuntien perusteella tosiasiallisesti saaduista palkoista. Tästä seuraa, että kyseinen perusmäärä on osa-aikaisen työntekijän osalta pienempi kuin vastaavan kokoaikaisen työntekijän perusmäärä. Toiseksi on niin, että vaikka kyseinen perusmäärä kerrotaan prosenttiosuudella, joka määräytyy vakuutusmaksupäivien lukumäärän mukaan, tähän päivien lukumäärään puolestaan sovelletaan vähennyskerrointa, joka vastaa asianomaisen työntekijän tosiasiallisesti tekemän osa-aikatyön ajan ja vastaavan kokoaikaisen työntekijän tekemän työajan välistä suhdetta.
- 53 Tätä toista seikkaa kyllä lieventää se, että LGSS:n 248 §:n 3 momentin mukaan vakuutusmaksupäivien lukumäärää, joka on määritetty vähennyskertoimen soveltamisen jälkeen, lisätään soveltamalla 1,5:n kerrointa.
- 54 On kuitenkin korostettava, että ensimmäinen seikka eli se, että perusmäärä on osa-aikaisen työntekijän osalta vastikkeena pienemmästä työpanoksesta pienempi kuin vastaavan kokoaikaisen työntekijän perusmäärä, on jo omiaan mahdollistamaan sen, että saavutetaan tavoiteltu päämäärä, joka on muun muassa maksuperusteisen sosiaaliturvajärjestelmän turvaaminen.
- 55 Niinpä se, että lisäksi sovelletaan osa-aikatyötä koskevaa vähennyskerrointa, ylittää sen, mikä on tarpeen kyseisen tavoitteen saavuttamiseksi, ja aiheuttaa niiden työntekijöiden ryhmän osalta, jotka ovat tehneet vähäistä osa-aikatyötä eli työskennelleet alle kaksi kolmasosaa vastaavasta kokoaikatyöstä, vanhuuseläkkeen määrän sellaisen pienennyksen, joka on suurempi kuin se, joka seuraisi heidän työaikansa huomioon ottamisesta pelkästään pro rata temporis -periaatteen mukaisesti.
- 56 Ensimmäiseen kysymykseen on siis vastattava, että direktiivin 79/7 4 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se on esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle jäsenvaltion säännöstölle – jonka mukaan osa-aikaisen työntekijän maksuperusteisen vanhuuseläkkeen määrä lasketaan kertomalla tosiasiallisesti saatujen palkkojen ja tosiasiallisesti suoritettujen vakuutusmaksujen perusteella määritetty perusmäärä prosenttiosuudella, joka määräytyy vakuutusmaksukauden keston mukaan, kun tähän kauteen puolestaan sovelletaan vähennyskerrointa, joka vastaa tosiasiallisesti tehdyn osa-aikaisen työajan ja vastaavan kokoaikaisen työntekijän tekemän työajan välistä suhdetta ja kun kyseistä kautta pidennetään soveltamalla 1,5:n kerrointa – siltä osin kuin kyseinen säännöstö saattaa erityisen epäedulliseen asemaan naispuoliset työntekijät miespuolisiin työntekijöihin verrattuina.

Toinen kysymys

- 57 Kun ensimmäiseen kysymykseen annettava vastaus otetaan huomioon, toiseen kysymykseen ei ole tarpeen vastata.

Oikeudenkäyntikulut

- 58 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (kolmas jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä 19.12.1978 annetun neuvoston direktiivin 79/7/ETY 4 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se on esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle jäsenvaltion säännöstölle – jonka mukaan osa-aikaisen työntekijän maksuperusteisen vanhuuseläkkeen määrä lasketaan kertomalla tosiasiallisesti saatujen palkkojen ja tosiasiallisesti suoritettujen vakuutusmaksujen perusteella määritetty perusmäärä prosenttiosuudella, joka määräytyy vakuutusmaksukauden keston mukaan, kun tähän kauteen puolestaan sovelletaan vähennyskerrointa, joka vastaa tosiasiallisesti tehdyn osa-aikaisen työajan ja vastaavan kokoaikaisen työntekijän tekemän työajan välistä suhdetta ja kun kyseistä kautta pidennetään soveltamalla 1,5:n kerrointa – siltä osin kuin kyseinen säännöstö saattaa erityisen epäedulliseen asemaan naispuoliset työntekijät miespuolisiin työntekijöihin verrattuina.

Allekirjoitukset